

PLANLI KALKINMA DÖNEMİNDE KÜTÜPHANE HİZMETLERİNE YASALAR AÇISINDAN GENEL BİR BAKIŞ

Dr. BENGÜ ÇAPAR

Her ülkede "kalkınmayı gerçekleştirmek için yeterli bir kütüphane ve enformasyon hizmetine gerek vardır"¹. Bir bütün olarak böyle bir hizmeti oluşturabilmenin en etkili yolu bu hizmetlerin planlı olarak geliştirilmesinden geçmektedir. Bu hizmetlerin planlanmasının kısa ve özlü bir tanımını, kütüphane hizmetlerinin planlanması fikrinin öncülerinden Carlos Victor Penna şöylece yapmıştır: "Planlama, ekonomik ve sosyal kalkınma ile ilişkili olarak kütüphane hizmetlerinin amaç ve hedeflerinin incelenip, maliyetlerinin hesaplanması ve kütüphane gereksinimlerinin belirlenmesi anlamına gelir"². Ancak böyle bir yol izlendiğinde bir ülkedeki kütüphane ve enformasyon hizmetlerini yeterince geliştirme olanağı doğabilir.

Kütüphane hizmetlerini geliştirmek üzere planlama çalışmaları yapılması sırasında belli bir yöntemin izlenmesi gereklidir. Bu yöntemin özünü şu şekilde belirleyebiliriz: 1) Planlamaya gereksinim duyulması, 2) Planlamayı gerektiren genel amaçların belirlenmesi, 3) Planlamayı yapacak ve yürütecek birimin belirlenmesi veya örgütlenmesi, 4) Sorun alanların, gereksinim ve ilkelerin (hedeflerin) belirlenmesi için durum saptaması çalışmaları yapılması, 5) Programlama (ulaşılması öngörülen hedeflerin belirlenmesi ve bunlara ulaşma yollarının çizilmesi), 6) Yayınlama ve tanıtma, 7) Planın uygulanması ve değerlendirilmesi³.

Özellikle kütüphane hizmetleri planlamasının amaçlarına ulaşabilmesi için, planlama sürecinin yukarıda 4. ve 5. maddelerde belirtilen aşamalarında üzerinde önemle durulması gereken bir konu, kütüphane hizmetlerine ilişkin veya bu hizmetleri etkileyen yasa ve yönetmeliklerdir. Planlama sırasında yasa ve

1. Foster E. Mohrhardt ve Carlos V. Penna, "National Planning for Library and Information Services", *Advances in Librarianship*, Ed. Melvin J. Voigt, 5. c. (New York: Academic Press, 1975), 63. s.
2. Carlos V. Penna, *The Planning of Library and Documentation Services*, 2nd. rev. and enl. ed. (Paris: Unesco, 1970), 20. s.
3. A.g.y. 49. s.

yönetmelikler iki açıdan ele alınmalıdır : 1) Durum saptaması yapmak için halen var olan yasa ve yönetmeliklerin kütüphane hizmetlerine olan olumlu ve olumsuz etkilerini incelemek ve araştırmak. Aynı zamanda da bu alandaki boşlukları belirlemek. 2) Kütüphane hizmetlerinin yeterince ve gereğince geliştirilebilmesi için var olan yasalarda yapılması gereken değişikliklere ve yeni hazırlanması gereken yasa ve yönetmeliklere ilişkin hedeflerin belirlenmesi.

Biz de bu noktadan hareket ederek, Türkiye'de kütüphane hizmetlerini planlayacak kişilere yardımcı olmak amacı ile, ülkemizde planlı kalkınma döneminde kütüphane hizmetlerini etkileyen yasa ve yönetmelikleri gözden geçirerek bir dökümünü yapmayı uygun bulduk. Aynı zamanda da Türkiye'de kalkınmanın rehberi olan "Beş Yıllık Planları" ve "Yıllık Programları" da aynı açıdan inceleyerek eksikliklerini ve aksaklıklarını açıklığa kavuşturmaya çalıştık.

Türkiye'de kütüphane hizmetleri genel anlamda yasal güvence altında değildir. Kütüphane türlerinin tanımı, ulusal bir kütüphane hizmetleri sistemi içindeki yeri, kütüphane hizmetlerinin örgütlenme biçimi, yönetsel yapısı, üst yönetsel otoritelerle ilişkiler, parasal durum, personel atamaları, kütüphaneler arası işbirliği ve uyum (koordinasyon), kütüphane personeli ve kütüphane hizmetleri standartları gibi konuları belirleyen genel bir yasa veya çeşitli kütüphane türlerini kapsamına alan (Millî Kütüphane ve T.B.M.M. Kitaplığı dışında) yasalar çıkmamıştır. Bununla birlikte kütüphane hizmetleri ile doğrudan doğruya ilişkili birkaç yasa ile bazı yönetmelikler vardır. Ayrıca kütüphane hizmetlerini dolaylı olarak etkileyen yasa ve yönetmeliklerden de söz edilebilir. Bununla birlikte sözü geçen bu yasa ve yönetmeliklerin Türkiye'deki kütüphane hizmetlerini yapıcı bir yolda etkilediği söylenemez.

Verdiğimiz bu bilgilerin ışığı altında, planlı kalkınma döneminde kütüphane hizmetlerinin yasal durumunu incelediğimizde aşağıdaki gibi bir döküm yapabiliriz :

Türkiye'de kütüphane hizmetlerini güvence altına alan bir kanun yoktur demek, bu alanda hiçbir çalışma yapılmadığı anlamına gelmemelidir. Planlı döneme hazırlık aşamasında ve planlı dönemde iki tane 'Kütüphaneler Kanunu' tasarısı hazırlanmıştır. Bunlardan 1961 yılında hazırlanan ilki, "Kütüphaneler Komitesi Raporu" içerisinde yer almaktadır,⁴ ve yalnızca Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphanelere ilişkindir. Yöneldiği başta kütüphaneler halk kütüphaneleri, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Süleymaniye Kütüphanesidir. Bu yasa tasarısında, sözügeçen kütüphanelerin tanımı yapılmakta, amaçları belirlenmekte, yönetim biçimleri, personel yetiştirme, personelle ilgili diğer hükümler, v.b. üzerinde durulmaktadır. Getirdiği en büyük yenilik ise halk kütüphanelerinin bir kütüphane ağı sistemi içerisinde örgütlenmesini öngörmesidir. Yukarıda da değinildiği gibi plana hazırlık döneminde oluşturulan bu tasarı planlı dönemde ilgi görmemiştir.

4. **Kütüphaneler Komitesi Raporu**, (Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1961), 30-36. s.

Kütüphane hizmetlerini güvence altına almayı amaçlayan ikinci yasa tasarısı ise 1973 - 1975 yılları arasında, o zaman Başbakanlığa bağlı bulunan Kültür Müsteşarlığının çağrısı üzerine, bir uzmanlar grubu tarafından hazırlanmıştır. Fakat bu da bir taslak niteliğinden çıkarılmamıştır. Bu tasarı⁵ birinciye oranla daha geniş kapsamlıdır. Yasa tasarısı, daha çok Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı kütüphanelere yönelik olmakla birlikte, 'Genel Hükümler' kısmında yer alan hizmete ve mesleğe ilişkin tanımlar, görev ve sorumlulukları ve özlük haklarını belirleyen hükümler tasarıya daha genel bir özellik kazandırmıştır. Ayrıca, tasarıda parasal kaynaklar, personel, yönetim ve örgütlenme, hizmetlere ilişkin hükümler de yer almıştır. Kütüphane hizmetleri açısından büyük bir eksiği kapatması kesin olan bu tasarı da, planlı dönemde yasalaştırılma olanağını bulamamıştır.

Planlı dönem içerisinde doğrudan doğruya kütüphanelerle ilgili olarak hazırlanan bir başka yasa tasarısı da 'Üniversite ve İhtisas Kütüphaneleri ile Üniversite Kütüphaneciliği Hakkında Kanun Projesi'dir⁶. Yaşar Karayalçın tarafından hazırlanan bu tasarı üzerinde Ankara Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi tarafından görüşler belirtilmiş, ancak bu tasarı da yasalaşma olanağı bulamamıştır.

Planlı dönemde yürürlükte olan, kütüphane hizmetlerine ilişkin önemli bir yasa 'Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun'⁷ ile 'Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun'dur⁸. Bunlardan ilki Millî Kütüphanenin amaçları, hizmet verebilmesi için gerekli tüzükler ve kadrolar üzerinde durmuştur. İkincisi ise Millî Kütüphane içerisinde bir Bibliyografya Enstitüsü kurulmasını hükme bağlamış, görevlerini belirlemiş ve Millî Kütüphaneye verecek yeni kadroları yasalaştırmıştır. Bu yasaların kadrolar ile ilgili kısımları 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun çıkması ile geçerliliğini yitirmiştir. Bu iki yasa eksik, Millî Kütüphaneyi tam bir güvence altına almaktan yoksun ve yetersizdir. Bu durum göz önünde bulundurularak 1961 yılında 'Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek İkinci Kanun' tasarısı hazırlanmıştır. Sözü geçen tasarı 'Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda yer almış fakat yasalaşmamıştır. Planlı dönem içerisinde, 1970 Yılı Programında Millî Kütüphane Kanunu'nun yeniden gözden geçirilmesi önerilmiş⁹, fakat bunun

5. **Kütüphaneler Kanunu Tasarısı (Taslak)**, (Ankara : 1975), teksir.
6. **Yaşar Karayalçın, Üniversite ve İhtisas Kütüphaneleri ile Üniversite Kütüphaneciliği Hakkında Kanun Projesi**, (Ankara : Ajans Türk Matbaası, 1964.; **Üniversite ve İhtisas Kütüphaneleri ile Üniversite Kütüphaneciliği Hakkında Kanun Projesi ve Bu Proje Hakkında Ankara Üniversitesi Senatosu Komisyonunun Raporu ve Diğer Üniversitelerin Mütalaaları**, (Ankara : Ankara Üniversitesi Basımevi, 1968).
7. "Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında Kanun." Kanun No. 5632", **T. C. Resmî Gazete**, 29 Mart 1950.
8. "Millî Kütüphane Kuruluşu Hakkında 5632 Sayılı Kanuna Ek Kanun. Kanun No : 3656", **T. C. Resmî Gazete**, 27 Mayıs 1955.
9. **T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1970 Yılı Programı, İkinci Beş Yıl 1968 - 1972**, (Ankara : 1970), 466. s.

için bir gerekçe gösterilmemiştir. Gerekçenin önceki yasalardaki yetersizlikler ve eksikler olduğu söylenebilir. Bununla birlikte 1970 yılında ve daha sonraki yıllarda konu ile ilgili bir çalışma yapıldığını gösteren bir işaret yoktur.

Yine bu dönemde çıkarılan bir başka yasa '1934 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanunu'dur¹⁰. Bu yasanın en göze batan yönü, Ankara'da halen iki tane derleme kütüphanesi varken, gereksiz yere bir üçüncü olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığını göstermesidir. (Bk. 8. Madde).

Kütüphane hizmetlerini doğrudan doğruya ilgilendiren ve planlı dönemde de yürürlükte olan bir başka yasa '2527 sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'dur.¹¹ Türkiyede basılan ve yayılan tüm yazı ve resimlerin belirli kütüphanelerce toplanmasını sağlayan bu yasanın da, eserlerin yalnızca Ankara, İstanbul ve İzmir'de bulunan birden fazla kütüphaneye toplanmasına yol açtığı ve eskiyerek hazırlanma amacına ters düştüğü için yenilenmesi gereklidir. Bu gerek göz önünde bulundurularak 1961 yılında planlı kalkınma dönemine hazırlık çalışmaları sırasında 'Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu Tasarısı'¹² hazırlanmış ve 'Kütüphaneler Komitesi Raporu'nda yer almıştır. Daha kapsamlı ve günün koşullarına uygun olan bu tasarı da yasalasmamıştır. Daha sonra '1978 Yılı Programı'nda Derleme Yasası ile ilgili olarak şu ilke yer almıştır: "Güntümüzün gereksinimlerinin gerisinde kalan 2527 Sayılı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'nun yetersizliğini gidermek için yeni bir 'Düşün ve Sanat Ürünleri Derleme Yasası' çıkarılacaktır¹³. Bu ilkenin ışığında Kültür Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından 1978-1979 yıllarında 'Düşün ve Sanat Ürünlerini Derleme Yasası' tasarısı hazırlanmıştır.¹⁴ Bu tasarı 1980 yılında yeniden gözden geçirilerek, 'Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu' tasarısı adı ile Bakanlar Kuruluna sunulmuş, fakat henüz yasalasmamıştır.

Kütüphane hizmetleri ile doğrudan doğruya ilişkili bir başka yasa '278 sayılı Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun'dur¹⁵. Planlı dönemin başlangıcında çıkarılan bu yasa TÜBİTAK içerisinde "kurumun çalışmalarıyla ilgili alanlarda yayınlar yapmak veya bu gibi yayınları desteklemek ve bir dokümantasyon merkezi kurma"yı öngördüğü için kütüphane hizmetleri açısından önem taşır. Bununla birlikte 1975 Yılı Programında kurumun aynı işlemi sosyal bilimlere de ilişkin olarak yerine getire-

10. "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kitaplığı Kanunu. Kanun No: 1934". T. C. Resmi Gazete, 1 Şubat 1976.
11. "Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu, Kanun No: 2527", T. C. Resmi Gazete, 2 Temmuz 1934.
12. Kütüphaneler Komitesi Raporu, 62 - 83. s.
13. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1978 Yılı Programı, (Ankara: 1978), 292. s.
14. "Derleme Yasası", Yeni Yayınlar, XXV, 3-4 (1980), 17 - 31. s.
15. "Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu Kurulması Hakkında Kanun, Kanun No: 278", T. C. Resmi Gazete, 24 Temmuz 1963.

bilmesi için TÜBİTAK kanununun yeniden gözden geçirilmesi önerilmektedir¹⁶. Ne yazıkki 1975 yılı programında yer alan bu tedbir gerçekleştirilmemiştir.

Türkiye'de kütüphane hizmetleri ile doğrudan doğruya ilişkili olmayan, fakat bunları dolaylı olarak etkileyen yasalar bulunduğu da belirtilmelidir. Bunların bazıları kütüphane hizmetleri açısından olumlu olduğu halde tümünün yapıcı olduğu söylenemez. Örneğin, '1580 sayılı Belediye Kanunu'¹⁷ belediyeleri halk için kütüphane ve okuma salonları açmakla görevlendirmiştir. '5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'¹⁸ ise "belli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile birden çok ili içine alan çevrede, bu hizmetler için yetki genişliğine sahip kuruluşlar meydana getirilebilir" der. İl İdaresi Kanununun bu 3. maddesi gereğince birkaç ili kapsamı içerisine alan halk kütüphanesi ağırları kurulabilir. Yine aynı yasanın aynı maddesinde yer alan "İllerde genel idare teşkilatı il, ilçe ve bucak bölümlerine uygun olarak düzenlenir" hükmü, şimdiki uygulamanın tam tersine bir il sınırları içerisinde yer alan il, ilçe, bucak kütüphanelerinin birbirleriyle bağlantılı olarak belli bir sistem içerisinde örgütlenmesine olanak sağlamıştır. Bununla birlikte Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Yıllık Programlarda kütüphane hizmetlerine olumlu katkıları olabilecek bu iki yasa kesinlikle ilgi görmemiştir.

'657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'¹⁹ ile '1897 sayılı, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılması ve Bazı Maddeler Eklenmesine Dair 12 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun'²⁰ de özellikle kütüphanecilerin devlet memuru sınıfları içerisindeki yerini göstermesi bakımından önem taşır. Bu iki yasaya göre, sözü geçen yasa kapsamına giren kuruluşlarda çalıştırılan memurlar çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Adı geçen yasalar, açıkça belirlememekle birlikte kütüphanecileri 'Genel İdare Hizmetleri' sınıfına koymaktadır. Aslında, Kütüphanecilerin "yönetim, icra, büro ve benzeri hizmetleri gören" ve bu yasalarda yer alan diğer sınıflara girmeyen memurların oluşturduğu bu sınıf yerine, verdikleri hizmetler ve gördükleri eğitim göz önünde bulundurularak 'Teknik Hizmetler Sınıfı' ya da 'Eğitim, Öğretim Hizmetleri Sınıfı'na alınmaları daha doğru olurdu. Yasalar, planlı kalkınma döneminde çıktığı halde, Beş Yıllık Planlar ve Yıllık Programlar'da, kütüphane hizmetleri açısından bu yasalara ve özellikle yasaların yukarıda belirtilen yönlerine değinilmemiştir.

Yine planlı kalkınma döneminde çıkan ve üniversite kütüphanelerini ve kütüphanecilerini yakından ilgilendiren bir başka yasa '1750 sayılı Üniversite-

16. T. C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı, 1975 Yılı Programı, Üçüncü Beş Yıl 1973-1977, (Ankara: 1975), 293. s.
17. "Belediye Kanunu, Kanun No : 1580", T. C. Resmî Gazete, 14 Nisan 1930.
18. "İl İdaresi Kanunu, Kanun No : 5442", T. C. Resmî Gazete, 18 Haziran 1949.
19. "Devlet Memurları Kanunu, Kanun No : 657", T. C. Resmî Gazete, 14 Ağustos 1970.
20. "657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun Bazı Maddelerinin Kaldırılmasına ve Bazı Maddelerin Eklenmesine Dair 12 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Kanun No : 1897", T. C. Resmî Gazete, 26 Mayıs 1975.

ler Kanunu'dur²¹. Ne yazık ki, bu yasa da kütüphane hizmetleri ile ilgili hiçbir hüküm ya da bilgi yoktur. Yalnızca, yasanın 49. maddesinden her üniversitede saymanlık, özlük işleri, ve yazı işleri gibi kesinlikle bir de kitaplık müdürlüğü bulunması gerektiği anlamı çıkarılabilir. Yine aynı maddeden, modern kütüphanecilik anlayışına göre dekanlarla hiç olmazsa fakülte profesörleri ile aynı düzeyde olması gereken kütüphane müdürünün, fakülte sekreterine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu ise kütüphane hizmetleri açısından, kütüphane müdürünün özgürce hizmet vermeyi sağlamasını kısıtlaması bakımından yanlış bir uygulamadır. Sözü geçen yasa da planlı dönemde çıkmış olmasına rağmen, zaten üniversite kütüphaneleri hizmetine hemen hemen hiç değinmeyen plan ve programlarda bu yasayla ilgili hiçbir şey yer almamıştır.

Planlı dönemde yürürlükte olan ve kütüphane hizmetlerini olumsuz yönde etkileyen diğer yasa, '1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu',²² '2489 sayılı Kefalet Kanunu'²³ ve bunlara bağlı olarak çıkartılan 'Ayniyat Talimatnamesi'²⁴ dir. Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 9. ve 18. maddeleri kütüphanelere uygulandığında (ki devlet kurumları kütüphanelerinde bu yasayı uygulamak zorunludur) kütüphaneci ayniyat muhasibi, kütüphane ambar, kitap ise demirbaş eşya görünümü kazanmaktadır. Ayrıca, Ayniyat talimatnamesinin 60. maddesinde demirbaş eşyanın tanımı yapılmakta ve buna bağlı cetvelin 17. maddesinde "burslu, yatılı ve fakir öğrencilere okullar tarafından verilen ders kitaplarından maada alüminyum kitaplar" ifadesi ile kitapların da demirbaş eşya olduğu belirtilmektedir²⁵. Bu talimatnameye dayanılarak 1955 yılında 'Kütüphaneler Müdürlüğü tarafından 'Kütüphanelere Mahsus Ayniyat Talimatnamesi Tatbikatı'²⁶ yayınlanarak, Kütüphaneler Müdürlüğü'nün böyle bir uygulamaya taraftar olduğu açıkça belirtilmiştir. 2489 sayılı Kefalet Kanununun 1. maddesi gereğince kütüphanelerde çalışan kişiler ayniyat ile uğraştıkları için, kendilerinden kefalet aidatı kesilmektedir. Buna karşılık kütüphane personelinin bir tazminat alması söz konusu değildir. Sözü edilen bu yasalar ve yönetmelik, iyi bir kütüphane hizmetinin başlıca ilkesi olan ödünç vermeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kütüphane personelinin de kendisini hizmet veren kişi değil, kitapların bekçiliğini yapan kişi olarak görmesine yol açmaktadır. Ayniyat mütemedi sayılan kütüphanecilerden kefalet kesilmesi de onları olumsuz yönde etkilediği gibi, bu uygulamayı kendilerine yapılan bir haksızlık olarak görmektedirler. Bu ise doğrudan doğruya kütüphanecilik mesleğini ve en azından resmi kütüphanelerde çalışmayı tercih etmemelerine neden olmaktadır.

21. "Üniversiteler Kanunu, Kanun No : 1750", T. C. Resmi Gazete, 7 Temmuz 1973.
22. "Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Kanun No : 1050", T. C. Resmi Gazete, 14 Haziran 1927.
23. "Kefalet Kanunu, Kanun No : 2489", T. C. Resmi Gazete, 5 Haziran 1934.
24. T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, **Değişiklikleri, Ekleri ve Genel Tebliğleriyle Ayniyat Talimatnamesi**, (İstanbul : Millî Eğitim Basımevi, 1968).
25. A.g.y. 30, 33, s.
26. T. C. Maarif Vekaleti, **Kütüphaneler Müdürlüğü, Kütüphanelere Mahsus Ayniyat Talimatnamesi Tatbikatı**, (Ankara : Maarif Basımevi, 1956).

Planlı dönemde bu uygulamaları ortadan kaldırmak için bir önlem düşünülmediği gibi, hiçbir uygulama da yapılmamıştır.

Planlı dönemde, yürürlükte olan, kütüphane hizmetleri ile ilgili bazı yönetmelikler de vardır. Bu yönetmeliklerin başlıcaları 'Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği'²⁷, 'Halk İare Servisi Yönetmeliği'²⁸, daha sonra aynı yönetmeliğin yerine geçen, fakat uygulanmayan 'Kütüphanelerden Halka Ödünç Kitap Verme Yönetmeliği'²⁹ ve bunun 2. ve 11. maddelerinin değiştirilmesine, 19. maddesinin de kaldırılmasına ilişkin yönetmelik³⁰, 'Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği'³¹, 'Halk Tarafından Yaptırılan Okul, Pansiyon ve Kütüphane Binaları İçin Mütesebbis Derneklere Yardım Yönetmeliği'³² Kütüphaneler Arası Basma Kitaplar Ödünç Verme Yönetmeliği'³³ dir. Burada ayrıntıları ile eleştirilmeyecek olan bu yönetmeliklerin çoğu ya kütüphane hizmetlerini olumsuz yönde etkileyen maddeleri kapsamaktadır, eskimiş ve günü geçmiştir ya da tamamlayıcı çalışmalarla etkili olabilecek niteliktedir. Bu yönetmeliklerden başka, yine planlı dönemde uygulamaya konulan 'Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınları Seçme Kurulu Yönetmeliği'³⁴, bunu değiştiren 'Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınları Seçme Kurulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'³⁵ ve bu yönetmeliği yürürlükten kaldıran 'Kültür

27. **Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği**, tadil ve ilaveleri ile 2. baskı (Ankara : Maarif Basımevi, 1958); "Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği 5. ve 6. Maddelerin Yeni Metni", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XXIV, 1160 (3 Temmuz 1961), 81. s.
28. T. C. Maarif Vekaleti, **Halk İare Servisi Yönetmeliği**, (Ankara : Maarif Basımevi, 1959).
29. "Kütüphanelerden Halka Ödünç Kitap Verme Servisi Yönetmeliği", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XXVII, 1366 (2 Ağustos 1965), 283 - 286. s.
30. "Kütüphanelerden Halka Ödünç Kitap Verme Servisi Yönetmeliğinin 2. ve 11. maddelerinin değiştirilmesine ve 19. maddesinin kaldırılmasına ilişkin yönetmelik", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XLI, 1998 (11 Eylül 1978), 434. s.
31. T. C. Maarif Vekaleti, **Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği**, (Ankara : Maarif Basımevi, 1959); T. C. Millî Eğitim Bakanlığı, **Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği**, (Ankara : Millî Eğitim Basımevi, 1977).
32. "Halk Tarafından Yaptırılan Okul, Pansiyon ve Kütüphane Binaları İçin Mütesebbis Derneklere Yardım Yönetmeliği", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XXX, 1463 (14 Ağustos 1967), 243. s.
33. "Kütüphaneler Arası Basma Kitapları Ödünç Verme Yönetmeliği", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XXVII, 1367 (9 Ağustos 1965), 287. s.
34. "Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınları Seçme Kurulu Yönetmeliği", T. C. Resmî Gazete, 19 Mart 1975.
35. "19 Mart 1975 gün ve 15182 sayılı Resmî Gazete'de Yayınlanan Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınlar Seçme Kurulu Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik", T. C. Resmî Gazete, 10 Haziran 1975.

Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınlar Seçme Kurulu Yönetmeliği³⁶ Kütüphaneler Genel Müdürlüğüne bağlı kütüphaneler için kitap seçme işini bir standarda bağlamayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte çok kısa bir zaman süresi içinde aynı konu ile ilgili üç yönetmeliğin değişmiş olması kitap seçimi standartları üzerinde bir türlü görüş birliğine varılamadığını göstermektedir. Bunlardan başka yine planlı dönemde uygulama alanına konulan bir başka yönetmelik ise Kütüphaneler Genel Müdürlüğü örgütünde çalıştırılacak uzman personelin atanması ve nitelikleri ile ilgili olarak çıkarılmış olan 'Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Uzman Personel Yönetmeliği'³⁷ dir. Sonradan bazı maddeleri değiştirilen bu yönetmelik daha sonra da uygulama alanından kaldırılmıştır. Bu yönetmeliğin ilgi çeken yönü personelle ilgili ilk yönetmelik olmasıdır.

Planlı dönemde yapılmış olan ve önemle üzerinde durulması gereken bir başka yönetmelik çalışması, halk kütüphanelerinin çalışmalarını düzenlemek amacı ile 'Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği' taslağının³⁸ hazırlanmasıdır. 1978-1979 yılları içinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan ve çeşitli kişi, kuruluş ve kurulların incelemesi ve onayına sunulan bu yönetmelik halen taslak olmaktan kurtulamamış ve uygulama alanına konulamamıştır. Bunun yanında yine aynı dönemde Kütüphaneler Genel Müdürlüğünce 'Kütüphaneler Yarkurulu Yönetmeliği', 'Milli Kütüphane Salonlarından Ekinsele ve Eğitimsel Amaçlarla Yararlanma Biçimine İlişkin Yönetmelik', 'Kültür Bakanlığına Bağlı Halk Kütüphaneleri Salonlarından Ekinsele - Eğitimsel çalışmalar için yararlanma biçimine ilişkin Yönetmelik', gibi yönetmelik çalışmaları da yapılmıştır.

Öte yandan, kütüphane hizmetlerini dolaylı olarak etkileyen yönetmelikler de vardır. Burada bunların tümü üzerinde durulmayacaktır. Yalnız kütüphane hizmetleri açısından tekrara ve kaynak israfına yol açan 'Halk Eğitimi Başkanlığı Yönetmeliği'³⁹, Halk Eğitim Merkezleri Yönetmeliği⁴⁰, ve 'Halk Eğitim Odaları Yönetmeliği'⁴¹ne değinmekte yarar vardır. Halk Eğitimi Başkanlığı Yönetmeliğinde, Halk Eğitimi Başkanlarının görevleri arasında okuma odaları açmak (madde 7a) ve "sabit ve gezici kitaplıkların açılmasına, bunların zenginleştirilmesine ve herkesin bu kitaplıklardan faydalanmasına çalışmak" da (madde 7m) yer almaktadır. Halk Eğitimi Merkezleri Yönetmeliğinin 3. maddesinin kapsamına giren görevler arasında da "halkı, mevcut kütüphanelerden daha geniş ölçüde faydalanmalarını sağlayacak çalışmalara özendirmek ve

36. "Kültür Bakanlığı Kitap ve Süreli Yayınları Seçme Kurulu Yönetmeliği", T. C. Resmî Gazete, 26 Temmuz 1978.

37. "Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Uzman Personel Yönetmeliği", T. C. Resmî Gazete, 3 Mayıs 1979.

38. "Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği", Yeni Yayınlar XXIV, 9 (1979), 131-144. s.; Yeni Yayınlar, XXIV, 10 (1979), 146-159. s.

39. "Halk Eğitimi Başkanlığı Yönetmeliği", T. C. Millî Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi, XXVI, 1258 (3 Haziran 1963), 131. s.

40. "Halk Eğitimi Merkezleri Yönetmeliği", T. C. Resmî Gazete, 1 Haziran 1963.

41. "Halk Eğitimi Odaları Yönetmeliği", T. C. Resmî Gazete, 23 Mart 1970.

okuma salonları açmak" bulunmaktadır. Aynı yönetmeliğin 6. maddesinde ise Halk Eğitimi Merkezinde yer alacak birimler arasında 'kitaplık'da sayılmaktadır. 'Eğitim Odaları Yönetmeliği' ile de köy ve bucaklarda kütüphane hizmetlerini yürütme görevi Halk Eğitimi Başkanlarıca denetlenen ve 'Okuma Odaları'nın yerini alan 'Eğitim Odaları'na verilmektedir. Sözü geçen yönetmeliklerle halka yönelik kütüphaneler kurulması işi ilk önce Millî Eğitim Bakanlığı içerisinde yer alan iki ayrı genel müdürlüğe, Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne verilmiş olmaktadır. Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün bir ara Köy İşleri Bakanlığı bünyesine geçmesi ile bu görev iki ayrı bakanlığın sorumluluğuna altına girmiştir. Daha sonra Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü'nün Millî Eğitim Bakanlığı, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün ise Kültür Bakanlığı bünyesinde yer alması ile bu iki genel müdürlüğün halka kütüphane hizmeti vermeye yönelik çabalarını işbirliği ve uyum içerisinde yürütmek son derece zorlaşmıştır. Aynı zamanda, aynı görevi yapan iki ayrı örgütün bulunması ise doğrudan doğruya devlet kaynaklarının israf edilmesi ve halk kütüphaneleri hizmetinde standardizasyonun sağlanmamasına yol açmaktadır.

Genel anlamda, Beş Yıllık Kalkınma Planlarına ve Yıllık Programlara kütüphane hizmetleri ile ilişkili yasa ve yönetmelikler açısından baktığımızda şöyle bir durumla karşılaşırız : 1., 2., 3. ve 4. Beş Yıllık Planlar'da kütüphane hizmetlerine ilişkin veya onları etkileyen yasa ve yönetmelikler konusunda hiçbir ilke yer almamıştır. Yıllık Programlar incelendiğinde karşılaşılan durum ise şudur : 1970 Yılı Programında yeni bir Millî Kütüphane yasası hazırlanmasından, 1975 Yılı Programında TÜRDOK'un sosyal bilimler alanında da enformasyon hizmeti verebilmesi için yasal düzenlemelerin yapılmasından, 1978 Yılı Programında da yeni bir Düşün ve Sanat Ürünlerini Değerleme Yasası çıkarılacağından söz eden tedbirler vardır. Bununla birlikte bu üç tedbir de gerçekleştirilmemiştir. Yönetmeliklere gelince, bunlarla ilgili olarak hiçbir tedbirin yıllık programlarda yer almadığı görülmektedir.

Bütün bunlar, kütüphane hizmetlerine ilişkin diğer konular yanında, yasa ve yönetmeliklerin de kalkınma planlarından yeterli ve gerekli ilgiyi görmediğini göstermektedir. Bu ilgiyi uyandırmak da doğrudan doğruya kütüphanelere düşmektedir.